

QADIMGI TIBBIY TERMINLARNING ZAMONAVIY KLINIK AMALIYOTDAGI FUNKSIONAL AHAMIYATI VA HIPPOCRATES HAMDA GALEN ASARLARIDA TERMINOLOGIK TIZIMNING SHAKLLANISHI

Davurova Soxiba Usanboevna

Tillar kafedrası stajyor-assistenti, SamDTU

Shuxratova Sarvinoz Sherzod qizi, Toshmamatova Baxora Otabek qizi

Maxmadoliyev Humoyun Dilshod o'g'li,

Abdodiljonov Islomkarim Abdodiljon o'g'li

SamDTU, Davolash fakulteti 170 guruh talabalari

Annotatsiya

Qadimgi tibbiy terminologiya zamonaviy tibbiyot fanining shakllanishida muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqolada qadimgi yunon va rim tibbiyotida qo'llanilgan terminlarning kelib chiqishi, ularning lingvistik xususiyatlari hamda zamonaviy klinik amaliyotdagi funksional ahamiyati tahlil qilinadi. Ayniqsa, Hippocrates va Galen asarlarida terminologik tizimning shakllanish jarayoni alohida o'rganiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qadimgi terminlar bugungi kunda ham tibbiy terminologiyaning asosini tashkil etib, diagnostika va ilmiy muloqotda muhim rol o'ynaydi.

Kalit so'zlar: qadimgi tibbiyot, terminologiya, yunon tili, lotin tili, klinik amaliyot, Hippocrates, Galen.

ФУНКЦИОНАЛЬНОЕ ЗНАЧЕНИЕ ДРЕВНИХ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ В СОВРЕМЕННОЙ КЛИНИЧЕСКОЙ ПРАКТИКЕ И ФОРМИРОВАНИЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В ТРУДАХ ГИППОКРАТА И ГАЛЕНА

Давурова Сохиба Усанбоевна

Стажёр-ассистент кафедры языков, СамГМУ

Шухратова Сарвиноз Шерзод кизи, Тошмаматова Бахора Отабек кизи

Махмадолиев Хумоюн Дилишод угли,

Абдиодилжонов Исламкарим Абдиодилжон угли

*Студенты 170 группы лечебного факультета Самаркандского
государственного медицинского университета*

Аннотация

Древняя медицинская терминология является важной основой формирования современной медицинской науки. В данной статье анализируются происхождение терминов, использовавшихся в древнегреческой и римской медицине, их лингвистические особенности, а также их функциональное значение в современной клинической практике. Особое внимание уделяется процессу формирования терминологической системы в трудах Гиппократ и Галена. Результаты исследования показывают, что древние термины и сегодня составляют основу медицинской терминологии и играют важную роль в диагностике и научной коммуникации.

Ключевые слова: древняя медицина, терминология, греческий язык, латинский язык, клиническая практика, Гиппократ, Гален.

THE FUNCTIONAL SIGNIFICANCE OF ANCIENT MEDICAL TERMS IN MODERN CLINICAL PRACTICE AND THE FORMATION OF TERMINOLOGICAL SYSTEMS IN THE WORKS OF HIPPOCRATES AND GALEN

Davurova Sokhiba Usanboevna

Trainee Assistant of the Department of Languages

Shuxratova Sarvinoz Sherzod qizi, Toshmamatova Baxora Otabek qizi

Maxmadoliyev Humoyun Dilshod ugli,

Abdiodiljonov Islomkarim Abdiodiljon ugli

*Students of Group 170, Faculty of General Medicine,
Samarkand State Medical University*

Abstract

Ancient medical terminology serves as an important foundation for the formation of modern medical science. This article analyzes the origin of terms used in ancient Greek and Roman medicine, their linguistic features, and their functional significance in modern clinical practice. Particular attention is paid to the

formation of the terminological system in the works of Hippocrates and Galen. The results of the study show that ancient terms still form the basis of medical terminology today and play an important role in diagnostics and scientific communication.

Keywords: ancient medicine, terminology, Greek language, Latin language, clinical practice, Hippocrates, Galen.

Kirish:

Tibbiy terminologiya zamonaviy tibbiyot fanining ajralmas va muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ilmiy bilimlarni aniq, tizimli va izchil ifodalashga xizmat qiladi. Tibbiyot sohasida terminlarning to'g'ri va standartlashtirilgan qo'llanilishi diagnostika qo'yish, davolash strategiyasini ishlab chiqish hamda mutaxassislar o'rtasida samarali ilmiy muloqotni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois tibbiy terminologiya nafaqat lingvistik tizim, balki amaliy tibbiyotning asosiy vositalaridan biri sifatida qaraladi.

Mazkur terminologik tizimning shakllanishi qadimgi yunon va rim tibbiyotiga borib taqaladi. Antik davrda tibbiyot ilm-fan sifatida shakllana boshlagan va aynan shu davrda tibbiy tushunchalarni ifodalovchi terminlar tizimi yuzaga kelgan. Ayniqsa, Hippocrates va Galen tomonidan yaratilgan ilmiy meros tibbiy terminologiyaning nazariy va amaliy asoslarini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynagan. Ular kasalliklarni tasniflash, anatomik tuzilmalarni tavsiflash va fiziologik jarayonlarni izohlashda aniq va tizimli terminlardan foydalanib, tibbiy tilning ilmiy asoslarini yaratganlar.

Qadimgi davrda shakllangan terminlar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, ular zamonaviy klinik amaliyotda keng qo'llanilmoqda. Ko'plab anatomik, klinik va farmatsevtik terminlar o'z ildizini aynan yunon va lotin tillaridan olgan bo'lib, bu holat terminologik tizimning barqarorligi va universalligini ta'minlaydi. Bunday terminlar turli mamlakatlar va tillarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislar o'rtasida yagona ilmiy tilni shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy tibbiyot rivojlanishi bilan birga terminologiya tizimi ham takomillashib bormoqda. Yangi ilmiy kashfiyotlar, innovatsion diagnostika va davolash usullarining paydo bo'lishi yangi terminlarning yaratilishiga olib kelmoqda. Biroq ushbu yangi terminlarning aksariyati qadimgi yunon va lotin ildizlariga asoslanadi, bu esa tibbiy terminologiya uchun uzluksizligini va tarixiy izchilligini ko'rsatadi.

Shu sababli qadimgi tibbiy terminlarning kelib chiqishi, ularning lingvistik xususiyatlari hamda zamonaviy klinik amaliyotdagi funksional ahamiyatini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ilmiy masala hisoblanadi. Bu esa tibbiy terminologiya uchun chuqur anglanishiga, diagnostik aniqlikning oshishiga va tibbiy ta'lim sifatining yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Materiallar va metodlar:

Mazkur tadqiqotda qadimgi tibbiy terminologiya uchun shakllanishi va rivojlanish jarayonini o'rganishga qaratilgan ilmiy va tarixiy manbalar kompleks tarzda tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida qadimgi yunon va rim tibbiyotiga oid ilmiy adabiyotlar, klassik tibbiy asarlar, terminologik lug'atlar hamda zamonaviy ilmiy maqolalar asosiy axborot manbalari sifatida tanlab olindi. Ushbu manbalar tibbiy terminlarning kelib chiqishi, ularning lingvistik xususiyatlari va zamonaviy klinik amaliyotdagi qo'llanilishiga oid muhim nazariy va amaliy ma'lumotlarni qamrab oldi.

Tadqiqotni amalga oshirishda bir qator ilmiy-uslubiy metodlardan foydalanildi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish metodi orqali mavjud nazariy qarashlar, ilmiy yondashuvlar va terminologik tizimga oid konsepsiyalar umumlashtirildi. Tarixiy-lingvistik tahlil yordamida qadimgi davrda shakllangan terminlarning rivojlanish bosqichlari, ularning tarixiy kontekstdagi o'рни va zamonaviy terminologiyaga ta'siri o'rganildi. Etimologik tahlil metodi orqali terminlarning kelib chiqishi, ularning ildizlari va dastlabki ma'nolari aniqlashtirilib, semantik evolyutsiyasi tahlil qilindi.

Shuningdek, qiyosiy metod yordamida qadimgi tibbiy terminlar bilan zamonaviy klinik terminologiya o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar solishtirildi. Bu esa terminologik tizimning uzluksizligi, barqarorligi va evolyutsion rivojlanish

xususiyatlarini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqotda tavsifiy yondashuv ham qo'llanilib, terminlarning qo'llanish doirasi, ularning ilmiy va amaliy ahamiyati hamda klinik kontekstdagi funksional roli izohlandi.

Material sifatida Hippocrates va Galen asarlari, qadimgi va zamonaviy tibbiy lug'atlar, shuningdek, tibbiy terminologiyaga oid ilmiy maqolalar tanlab olindi. Ushbu manbalar asosida terminlarning shakllanish mexanizmlari, ularning lingvistik tuzilishi va zamonaviy tibbiyotdagi qo'llanilishi chuqur tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqot davomida qadimgi terminologiyaning zamonaviy klinik amaliyotdagi funksional ahamiyati, uning xalqaro terminologik tizimdagi o'rni va tibbiy muloqotdagi roli ham alohida e'tiborga olindi. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini yanada oshirishga xizmat qildi.

Natijalar:

O'tkazilgan tadqiqot natijalari qadimgi tibbiy terminologiyaning shakllanishi va rivojlanishi zamonaviy tibbiyot tizimi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Tahlil jarayonida terminologik tizimning tarixiy ildizlari, uning lingvistik xususiyatlari hamda klinik amaliyotdagi ahamiyati aniqlashtirildi. Natijalar quyidagi asosiy yo'nalishlarda umumlashtirildi:

1. Terminologik tizimning shakllanishi

Aniqlanishicha, qadimgi tibbiyotda terminlar asosan yunon tilida shakllanib, keyinchalik rim tibbiyotining rivojlanishi bilan lotin tiliga moslashtirilgan va keng qo'llanila boshlagan. Bu jarayon tibbiy terminologiyaning xalqaro tus olishiga va turli hududlarda yagona ilmiy til sifatida shakllanishiga zamin yaratdi. Yunon tilidagi terminlar ko'pincha kasallikning mohiyatini va fiziologik jarayonlarni ifodalagan bo'lsa, lotin tili ushbu terminlarni tizimlashtirish va normativ shaklga keltirishda muhim rol o'ynagan. Natijada tibbiy terminologiya barqaror va universal tizimga aylangan.

2. Anatomik va klinik terminlar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ko'plab anatomik va klinik terminlar aynan qadimgi davrda shakllangan bo'lib, ular hozirgi kunda ham faol qo'llanilmoqda. Masalan:

cardia — yurak faoliyati bilan bog‘liq tushunchalarni ifodalaydi;

hepar — jigar bilan bog‘liq anatomik va klinik terminlarning asosini tashkil etadi;

nephros — buyrak bilan bog‘liq terminlarning ildizi sifatida ishlatiladi.

Ushbu terminlar asosida zamonaviy tibbiyotda ko‘plab hosila terminlar (masalan, *cardiology*, *hepatitis*, *nephrology*) shakllangan bo‘lib, bu holat qadimgi terminlarning davomiyligini va mahsuldorligini ko‘rsatadi.

3. Funktsional ahamiyat

Qadimgi tibbiy terminlarning zamonaviy klinik amaliyotdagi funksional ahamiyati juda yuqori ekanligi aniqlanadi. Ushbu terminlar diagnostika, klinik tasniflash, ilmiy tadqiqotlar va tibbiy hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonlarida keng qo‘llaniladi. Ular shifokorlar o‘rtasida aniq va qisqa muloqotni ta‘minlab, kasalliklarni to‘g‘ri tushunish va davolash strategiyasini belgilashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, terminlarning standartlashganligi xalqaro tibbiy hamkorlikni rivojlantirishda ham muhim omil hisoblanadi.

4. Terminlarning barqarorligi

Tadqiqot natijalari qadimgi tibbiy terminlarning asrlar davomida deyarli o‘zgarmagan holda saqlanib qolganligini ko‘rsatdi. Bu ularning lingvistik barqarorligi, ilmiy aniqligi va universalligi bilan izohlanadi. Qadimgi terminlar zamonaviy terminologiya tizimining asosini tashkil etib, yangi terminlarning yaratilishida ham asos sifatida xizmat qilmoqda. Bu esa tibbiy terminologiyaning uzluksiz rivojlanishini va tarixiy izchilligini ta‘minlaydi.

Umuman olganda, olingan natijalar qadimgi tibbiy terminologiya zamonaviy tibbiyotning ilmiy va amaliy asoslaridan biri ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu terminlar o‘zining aniqligi, barqarorligi va universalligi bilan bugungi kunda ham tibbiyotda muhim o‘rin tutadi.

Muhokama:

Qadimgi tibbiy terminologiyaning shakllanishi insoniyatning tibbiy bilimlarni tizimlashtirishga bo‘lgan ilk urinishlari bilan bog‘liq bo‘lib, bu jarayon ilmiy tafakkurning rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, Hippocrates va

Galen tomonidan yaratilgan ilmiy meros terminologik tizimning shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynagan.

Hippocrates o'z asarlarida kasalliklarni tizimli tasniflashga harakat qilgan va bu jarayonda aniq va lo'nda terminlardan foydalanishga e'tibor qaratgan. U kasalliklarni tashqi belgilar, simptomlar va klinik kuzatuvlar asosida tavsiflagan. Bu esa terminologiyani klinik asosga ega bo'lishiga olib keldi. Uning ishlari tibbiy terminlarning ilmiy asosda qo'llanilishiga zamin yaratdi.

Galen esa tibbiy terminologiyani yanada rivojlantirib, uni anatomik va fiziologik bilimlar bilan boyitdi. U organizm tuzilishi va funksiyalarini chuqur o'rganib, terminlarni ilmiy asosda tizimlashtirdi. Galen terminologiyasi keyingi asrlar davomida Yevropa tibbiyotida asosiy manba bo'lib xizmat qildi.

Qadimgi terminlarning zamonaviy klinik amaliyotdagi ahamiyati ularning universalligi va barqarorligi bilan izohlanadi. Bu terminlar turli mamlakatlarda bir xil tushuniladi va ilmiy muloqotda aniqlikni ta'minlaydi. Masalan, yurak, jigar yoki buyrak bilan bog'liq terminlar butun dunyoda bir xil ildiz asosida qo'llaniladi. Shu bilan birga, qadimgi terminologiya zamonaviy tibbiyot rivojlanishi bilan boyib bormoqda. Yangi ilmiy tushunchalar paydo bo'lishi bilan yangi terminlar yaratilmoqda, biroq ularning asosiy qismi qadimgi yunon va lotin ildizlariga tayanadi. Bu esa terminologik tizimning uzluksizligini ko'rsatadi.

Biroq ayrim muammolar ham mavjud. Qadimgi terminlarning murakkabligi yoki ko'p ma'noliligi ayrim hollarda ularni tushunishni qiyinlashtirishi mumkin. Shu sababli zamonaviy tibbiy ta'limda terminlarning etimologik va semantik jihatlarini o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Xulosa:

Qadimgi tibbiy terminologiya zamonaviy klinik amaliyotda muhim va barqaror o'rin egallab, tibbiyot fanining rivojlanishida asosiy tayanchlardan biri sifatida xizmat qilmoqda. Ushbu terminologik tizim qadimgi yunon va rim tibbiy maktablari tomonidan shakllantirilgan bo'lib, uning ilmiy asoslari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolgan. Ayniqsa, Hippocrates va Galen asarlari tibbiy

terminologiyaning shakllanishi va tizimlashtirilishida muhim manba bo'lib xizmat qilgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qadimgi terminlar o'zining aniqligi, ixchamligi va universalligi bilan ajralib turadi. Ushbu terminlar zamonaviy tibbiyotda, xususan, diagnostika, klinik tasniflash, ilmiy tadqiqotlar va tibbiy hujjatlarni rasmiylashtirish jarayonlarida keng qo'llanilmoqda. Bu esa ularning funksional ahamiyati yuqori ekanligini va amaliy tibbiyotda muhim vosita sifatida xizmat qilishini tasdiqlaydi.

Shuningdek, qadimgi tibbiy terminlarning zamonaviy terminologiyadagi davomiyligi ularning lingvistik barqarorligi va ilmiy asoslanganligi bilan izohlanadi. Yangi tibbiy terminlarning aksariyati aynan qadimgi yunon va lotin ildizlariga tayanib shakllanadi, bu esa terminologik tizimning uzluksiz rivojlanishini va tarixiy izchilligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, bunday yondashuv tibbiy terminologiyaning xalqaro miqyosda yagona va tushunarli bo'lishiga xizmat qiladi.

Biroq zamonaviy tibbiyot rivojlanishi bilan bir qatorda terminologik tizimni takomillashtirish, uni standartlashtirish va yangi ilmiy tushunchalarga moslashtirish zarurati ham ortib bormoqda. Shu sababli qadimgi terminlarning ma'nosini chuqur anglash, ularning etimologik va semantik xususiyatlarini o'rganish tibbiy ta'lim va ilmiy tadqiqotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Hippocrates. Hippocratic Writings / Translated by G.E.R. Lloyd. – London: Penguin Classics, 1983. – 352 p.
- 2.Galen. On the Natural Faculties / Translated by A.J. Brock. – Cambridge: Harvard University Press, 1916. – 256 p.
- 3.Galen. Selected Works / Translated by P.N. Singer. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 320 p.
- 4.Nutton V. Ancient Medicine. – 2nd ed. – London: Routledge, 2013. – 480 p.
- 5.Porter R. The Greatest Benefit to Mankind: A Medical History of Humanity. – London: HarperCollins, 1999. – 832 p.

- 6.Siraisi N.G. Medieval & Early Renaissance Medicine. – Chicago: University of Chicago Press, 1990. – 272 p.
- 7.Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2016. – 400 с.
- 8.Самусев Р.П., Липченко В.Я. Анатомия человека: атлас с латинской терминологией. – Москва: Оникс, 2018. – 544 с.
- 9.Сапин М.Р. Анатомическая терминология. – Москва: Медицина, 2015. – 256 с.
- 10.Wulff H.R. The Language of Medicine. – Copenhagen: Munksgaard, 2004. – 224 p.
- 11.Dorland W.A.N. Dorland's Illustrated Medical Dictionary. – 33rd ed. – Philadelphia: Elsevier, 2020. – 2144 p.